

Министарство
пољопривреде,
шумарства и
водопривреде
Републике Србије

Пољопривредни
факултет
Универзитета у Београду

Национално удружење за
развој органске
производње
„Србија Органика“

Ефикасност органске производње - малина, вишња и наприка -

Београд-Земун, 2018.

Носилац пројекта: Универзитет у Београду-Пољопривредни факултет, Немањина 6,
11080 Београд –Земун

Извор финансирања: Република Србија, Министарство пољопривреде, шумарства и
водопривреде, Управа за аграрна плаћања, 11000 Београд,
Булевар краља Александра 84, по основу Конкурса за расподелу
подстицаја за унапређење система креирања и преноса знања
кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и
иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју у
2017. години

Назив теме: Утврђивање износа изгубљеног прихода и додатних трошкова у
производњи воћа и поврћа у периоду конверзије и у сертифицикованој
органиској производњи

Назив пројекта: Ефикасност органске производње
- малина, вишња и наприка -

Руководилац пројекта: Проф. др Зорица Средојевић

Партнерска организација: Национално удружење за развој органске производње
„Србија Органика“, Молерова 29а, 11000 Београд

Географско подручје: Република Србија

Почетак пројекта: јануар 2018.

Завршетак пројекта: децембар 2018.

Сажетак

Уз уважавање бројних предности и све већег удела органске производње у пољопривреди Републике Србије, ипак постоје бројна питања и проблеми њеног даљег развоја. Са аспекта економске оправданости и стимулације произвођача, важно је да се благовремено добро процени: *Да ли ће остварени ниво продајних цена добијених органских производа моћи да надокнади изгубљену корист насталу са смањеним обимом производње? Да ли ће ниво потражње за органски добијеним производима моћи да обезбеди одговарајући ниво добити пољопривредним произвођачима, или ће за њихово брже преусмеравање на органску производњу бити неопходне погодније мере аграрне политике?*

Да би се више опредељивали за органску производњу, пољопривредним произвођачима је потребно предочити потенцијалне ризике и последице на пословни резултат. Најчешће ограничење органске производње је, уопште, што захтева сразмерно високо ангажовање рада, а што може да буде проблем у условима недовољне радне снаге у руралним подручјима. Услед смањења рентабилности производње на газдинству, произвођачи се веома тешко опредељују за органску производњу. Основу величине газдинства чини коришћена обрадива површина, мада је ово недовољан критеријум. Према њој се одређују капацитети осталих производних фактора, техничких средстава за производњу, биолошка средства, као и висина инвестиционих улагања, капацитет и степен коришћења расположиве радне снаге, обим и вредност производње и процењује висина економских резултата на газдинству.

Сагледавањем изазова и проблема у сектору органске производње, а посебно анализом примарне пољопривредне производње одабраних врста воћа (малина и вишња) и поврћа (паприка), додатних трошкова у преусмеравању током периода конверзије, као и оне које су у статусу органске и могућности надокнаде пропуштене економске користи због смањеног обима производње/приноса или недовољног нивоа продајних цена, представља предмет овог пројектног задатка. Добијени резултати ће бити од користи произвођачима органских производа у примарној пољопривредној производњи, прерађивачима и осталим актерима у сектору органских производа, а имаће и едукативни и научни значај. Очекује се да ови резултати и предлози буду смерница за доносиоце одлука у аграрној политици, како би се адекватно прописале мере подршке, подршка за инвестициона улагања (суфинансирање, рефундирање и сл.), активности у ефикаснији развој и одрживост органске производње на газдинствима.

Предмет и циљеви овог Пројекта се у потпуности поклапају са циљевима Стратегије пољопривреде и руралног развоја Републике Србије усвојене за период 2014-2024. У Стратегији се истиче да домаће тржиште органских производа није довољно развијено. Један од кључних циљева Стратегије представља 3. Одрживо управљање ресурсима и заштита животне средине, а приоритетно подручје 9. Заштита и унапређење животне средине и очување природних ресурса, обухвата међу оперативним циљевима и циљ 9.4. Унапређење органске производње, система контроле, сертификације и надзора у органској производњи. Нацртом националног програма руралног развоја предвиђен је као интегрални део овог документа и план за развој органске производње.

Циљ пројекта

Пројектним задатком биће обухваћени сви региони Србије са фокусом на општине на којима су лоцирана репрезентативна газдинства на којима се гаје одабране органске врсте воћа (малина и вишња) и поврћа (паприка). Захваљујући доброј логистици и сарадњом са произвођачима као чланова Националног удружења органске производње „Србија органика“, пројектом је планиран одлазак на терен (места газдинстава) и непосредни интервјуи са произвођачима у примарној производњи, организовање округлих столова и интервјуа са произвођачима у систему групне сертификације, преглед расположиве интерне документације (нпр. књиге поља), визуелно разгледање и фотографско снимање површина под органском производњом. Пројекат ће се спроводити кроз више фаза:

- ♦ Припрема упитника/анкете;
- ♦ Снимање стања на терену (реализацијом упитника/анкета и округлих столова);
- ♦ Обрада података, анализа, писање и публиковање материјала;
- ♦ Јавно презентовање резултата и предлога пројекта и
- ♦ Дистрибуција публикованог материјала - едукативног, стручног и саветодавног карактера.

Одабране воћарске и повртарске врсте се гаје у различитим регионима Србије, односно различитим агроеколошким и инфраструктурним условима, што значи да ће се подаци за истраживања прикупљати од произвођача из свих региона. Према подацима са којима располаже Србија органика, органска производња малине је највише заступљена у региону Западне и Централне Србије, органска производња вишње у Јужном и Југоисточном делу Србије, али и у региону Војводине су евидентирани произвођачи са репрезентативним површинама укљученим у ову производњу. Органска производња паприке је карактеристична за регион Војводине, мада је у Централној Србији такође ова производња почела да се развија. Према натуралним инпут и аутпут искуственим резултатима и расположивим подацима произвођача, калкулативним поступцима, биће утврђени вредносни показатељи у различитим условима производње: **конвенционална – период конверзије – органска**. Утврђивањем и компарацијом економских показатеља, циљ је да се дође до решења следећих питања:

- Какве промене настају у технологији производње приликом преласка са конвенционалне на сертификовану (органску) производњу - током периода конверзије а затим у пуном статусу органске?
- До каквих промена долази у коришћењу расположивих производних фактора – земљишта, механизације, радне снаге и других?
- Које промене настају у структури и висини трошкова производње одређене културе воћа/поврћа?

- До које промене долази у структури и висини приноса, а самим тим и вредности производње?
- Да ли и у ком степену досадашњи износи подстицаја доприносе оријентацији и опстанку произвођача у систему органске производње?
- Која је дужина периода конверзије економски прихватљива за произвођача у воћарској/ повртарској производњи?
- Да ли током периода конверзије произвођач може да постигне економску одрживост производње?
- На који начин произвођачу могу да се предоче ризици – производни, финансијски и др. приликом одређења за органску производњу?
- Да ли произвођач има тражњу, тржиште и сталне купце за планиране производе (тражња за одређеним производима, ниво цена, каква је конкуренција итд.)?
- Које су то активности које би допринеле рационализацији пословања у органској производњи воћа/поврћа?

Дакле, кључни циљеви пројекта су:

- ⇒ Доста реална процена пропуштене /изгубљене економске користи може да буде смерница креаторима аграрне политике за одређивање висине и структуре инвестиционих улагања усмереним на заснивање и подизање вишегодишњих засада у систему органског узгоја. На моделима узгоја малине и вишње, разрађен је диференцијални модел инвестиционих улагања за подизање вишегодишњих засада, новчани токови и економски ефекти за: конвенционалну – период конверзије - органску производњу.
- ⇒ Одређени износи која би допринели правичнијој додели финансијских подстицаја и других давања у производњи органског воћа и поврћа. Разрађена је методологија за квантитативно обрачунавање диференције економске користи на релацији конвенционална производња-конверзија-органска производња за један производни циклус у повртарској производњи – на примеру узгоја паприке.
- ⇒ Анализом трошкова и по активностима, утврђени су модели оптималног периода конверзије за различите воћарске и повртарске производње. Сензитивном анализом појединих економских показатеља биће дате варијабле потенцијалних ризика који се добром проценом могу избећи или ублажити пословањем у органској производњи.

Реализација пројекта је усмерена у циљу побољшања пословног резултата и одрживости пољопривредних активности путем развоја и постепеног ширења модела и система органске производње на газдинству. Потребно је да се произвођачима благовремено предоче могући трошкови инпута и пропуштене или изгубљене економске користи због мањих приноса, а све ради повећања површина под органском

производњом воћа и поврћа. Одабране су две врсте воћа-малина и вишња из разлога што се углавном целокупна њихова производња пласира на страном тржишту.

Према подацима Управе за царине у укупаном извозу органских производа Републике Србије у 2016. години који је износио 18,9 милиона € вредност воћа и производа од воћа чини удео од више од 90%, а од тога произвођачи малине (смрзнута, пире и сушена) су на првом месту са уделом у вредности од преко 11 милиона €. Вишња је воћна врста која се извози у смрзнутом стању и у облику пиреа, врло је тражена на иностраном тржишту, а значајна је и као сировина за прерађивачку индустрију. Према искуству Србија органике која од 2010. године организује наступ српских произвођача на највећем међународном сајму органске производње “Биофах” у Немачкој обе врсте имају велику потражњу на иностраном тржишту.

Паприка је врста која такође има значајно место, како на домаћем тако и на страном тржишту и врло је значајна врста за прерађивачку индустрију. У свежем стању се за сада пласира само углавном на домаћем тржишту, али свакако треба у будућности радити на подстицању значајније производње паприке као и производње вишне и малине.

Тakoђе један од важних циљева овог пројекта је да се кроз стручне предлоге предоче предности и недостаци и охрабре пољопривредни произвођачи при аплицирању за коришћење предприступних фондова IPARD програма. Коришћењем IPARD средстава за развој органске производње, допринело би јачању социјалног капитала и тржишних веза, реватализацији руралних средина, њиховом развоју и одрживости.

Очекивани резултати пројекта

Р. Б.	<i>Резултати</i>	<i>Опис</i>
1.	Снимљено стање на терену у сектору примарне производње органског воћа и поврћа– на основу анкете, интервјуа, евиденције података појединих произвођача/ коопераната и другог доступног материјала за органску производњу и сл.; са фокусом на одабране културе – малина, вишња и паприка.	Спроведени интервјуи/анкете у директном контакту – појединачно за 25-30 произвођача органског воћа и поврћа (који послују у Мачванском, Златиборском, Зајечарском, Севернобачком, Сремском, Средњебанатском, Јужнобачком и Колубарском округу) и одржани округли столови – 50-75 учесника коопераната, односно произвођача који су у систему групне сертификације а који послују у различитим окрузима – Топлички, Расински, Рашки, Мачвански и Западнобачки).
2.	Одржани округли столови у одабраним окрузима и јасно дефинисани проблеми током периода конверзије, предности /недостаци групне сертификације и донети закључци од значаја за све учеснике у сектору органске производње и шире опште интересе	Током организовања и одржања округлих столова су присуствовали, узимали учешће у дискусији и износили проблеме и предлоге произвођачи кооперанти у систему групне сертификације органске производње воћа и поврћа, представници локалне власти, потенцијални будући произвођачи органског воћа и поврћа, заинтересовани инвеститори, представници струке и науке и др.
3.	Припремљена и публикована монографска студија националног значаја која има вишеструку намену за различите кориснике	Саветодавна публикација за произвођаче и друге актере у органском сектору; едукативног и образовног карактера - материјал за студенте, саветодавце и друге заинтересоване стране; водич за органе власти при креирању смерница аграрне политике за органски сектор.
4.	Припремљене и публиковане две различите брошуре/ приручници за произвођаче са сажетим стручним саветима	Саветодавне информације које ће подстаћи произвођаче да се лакше и уз мање ризика опредељују за органску производњу; идеје и образложења за покретање процеса увођења нових технологија органске производње воћа и поврћа на породичним газдинствима.
5.	Јавна презентација и медијска промоција резултата пројекта и дистрибуција публикација - студије и брошура /приручника	Предочавање јавности информација о изазовима и проблемима произвођача органског воћа и поврћа, а посебно надлежним институцијама у циљу финансијског подстицаја и других давања за инвестициону подршку улагања у подизање нових засада за органску производњу воћа.

План активности и опис

(период реализације: јануар-децембар, 2018.)

Р. Б.	Активности	Опис
1.	Припремање упитника /анкете – формулисање питања специфичних за поједине групе произвођача;	Дефинисање кључних питања за произвођаче органске производње воћа (малине и вишње) и поврћа (паприке) на релацији – конвенционална-конверзија-органска производња
2.	Прикупљање расположивих података од надлежних институција и званичних база података ;	На основу расположивих база података прикупиће се општи подаци о анализираним културама органског воћа и поврћа - површинама, приносима, структури итд.
3.	Спровођење упитника/анкете, прикупљање података из интерне документације произвођача, снимање површина под органском производњом;	Одлазак на терен и директна комуникација са произвођачима; Евидентирање информација и података добијених од произвођача и њихове интерне документације; Обилазак парцела (површина) под органском производњом; Фотографско снимање уз сагласност власника.
4.	Организовање и одржавање округлих столова са произвођачима окупљених по основу групе сертификације (произвођачи кооперанти);	У пет округа (Топлички, Расински, Рашки, Мачвански и Западнобачки) биће организовани округли столови са произвођачима (органске производње малине и вишње и/или поврћа) кооперантима који су у систему групне сертификације; Тема округлих столова биће „Анализа пословања од оријентације са конвенционалне, преко периода конверзије и у систему органске производње – проблеми и препоруке за унапређење“ Дакле, биће анализирано досадашње стање и искуства и заједно са произвођачима дати предлози за побољшање пословања у сектору примарне органске производње воћа и поврћа.
5.	Обрада података, припрема и писање појединих тематских целина за монографску студију и брошуре;	Синтеза прикупљених података из различитих извора – од расположивих база, спроведених упитника/анкета, интерне документације произвођача; закључака и препорука одржаних округлих столова; Конципирање садржаја и појединих тематских целина студије и брошура и писање.
6.	Комплетирање монографске студије, брошура, техничко уређење и штампање;	Достављање написаних тематских целина пројектног тима, стручно уређење студије и брошура, техничка припрема и штампање публикација.
7.	Презентација резултата, медијска промоција и дистрибуција - публикованих материјала – студије и брошура;	Организација јавне презентације уз медијску подршку - учешће произвођача који су анкетирани или били учесници у одржавању округлих столова и представника надлежних институција (извршиоци – сви чланови пројектног тима). Публиковани материјали (студија и брошуре) биће дистрибуирани свим учесницима.

Подаци о корисницима пројекта

Р. Б.	<i>Корисници</i>	<i>Опис</i>
Примарни /директни		
1.	Произвођачи у примарној органској биљној производњи - воћа и поврћа и прерађивачи; произвођачи у систему групне сертификације окупљени око коопераната и будући произвођачи чија је производња у периоду конверзије	Директном комуникацијом са преко 110 произвођача у примарној биљној производњи и помоћу повратних информација на релацији пракса-струка-наука биће детаљно разрађена технологија производња воћа и поврћа у различитим системима производње. Поред стручних упутстава о природним инпутима и роковима извођења, произвођачима ће јасно бити предочени потенцијални ризици - производни, финансијски, тржишни и социјални. Калкулативним поступком ће моћи, доста реално, да испланирају и процене економску корист од сопствене производње и тако доносе одлуке о одрживости и опредељењу на органску производњу.
Секундарни		
2.	Удружења, асоцијације, кластери, центри за органску производњу, локални ниво власти, стручне саветодавне службе и сл.	У публикованим материјалима – студији и приручницима, биће детаљно објашњена „уска грла“ при оријентацији са конвенционалне на органску производњу, диференције у трошковима и економским користима, где ће бити дато идејно решење за повезивање произвођача или инвестирање у активности од општег интереса.
3.	Образовне и научне институције	На основу развијених модела о вредновању изгубљеног прихода, како због додатих трошкова, тако и због мањих приноса, биће дат методолошки приступ образовног значаја и основа за развој економике пословања.
4.	Институције и органи на вишим нивоима извршне власти	Методолошки разрађен приступ за дефинисање висине подстицаја и друге инвестиционе активности за суфинансирање или рефундирање у сектору органске биљне производње и то посебно за једногодишње производње (пример паприке) и за подизање и производњу у вишегодишњим засадима (примери малине и вишње).
5.	Инвеститори, кредитори и други	И поред различитих схватања о економској (не)оправданости органске производње, биће дате смернице за разрешавање дилеме о потенцијалним ризицима инвестирања и оправданости улагања финансијских средстава.